

Pressemelding 17. juni 2016: EOS-utvalget ber Stortinget vurdere endringer i lovgrunnlaget for Etterretningstjenesten

EOS-utvalget overleverte i dag, fredag 17. juni 2016, en særskilt melding til Stortinget om rettsgrunnlaget for Etterretningstjenestens (E-tjenesten) overvåkingsvirksomhet.

EOS-utvalget er oppnevnt av Stortinget for å føre kontroll med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-tjeneste) som utøves av eller på vegne av offentlige myndigheter. Utvalgets hovedformål er å påse at det ikke øves urett mot noen og at menneskerettighetene respekteres.

Hensikten med denne meldingen er å melde fra til Stortinget om et mulig behov for lovendringer. Utvalget er opptatt av at EOS-tjenestenes hjemler for inngrep er tilstrekkelig klare til å kunne fastslå om tjenestene utfører sin virksomhet i tråd med lovgivers vilje. Utvalget mener at den faktiske, teknologiske og rettslige utviklingen tilsier at tiden nå er inne for å melde fra til Stortinget om et mulig behov for endringer i E-tjenestens regelverk. Utvalget vil presisere at det ikke har funnet grunn til å rette kritikk mot E-tjenesten.

Behovet for endringer gjelder særlig problemstillinger knyttet til lov 20. mars 1998 nr. 11 om Etterretningstjenesten § 4 første ledd som forbyr E-tjenesten «på norsk territorium [å] overvåke eller på annen fordekt måte innhente informasjon om norske fysiske eller juridiske personer».

Vedlagt følger innlegg fra utvalgsleder Eldbjørg Løwer holdt i dagens møte med kontroll- og konstitusjonskomiteen.

Den særskilte meldingen er tilgjengelig på EOS-utvalgets nettsider: www.eos-utvalget.no.

For mer informasjon:

Utvalgsleder Eldbjørg Løwer etter avtale, telefon 23 31 09 30 / 97 57 31 90.

Innlegg – møte med kontroll- og konstitusjonskomiteen 17. juni 2016

EOS-utvalget overleverer med dette en særskilt melding til Stortinget om rettsgrunnlaget for Etterretningstjenestens (E-tjenesten) overvåkingsvirksomhet. Utvalget varslet også om dette i sin årsmelding for 2015.

Hovedformålet med EOS-utvalgets kontroll er å påse at EOS-tjenestene ikke begår urett mot enkeltpersoner. I arbeidet med denne særskilte meldingen til Stortinget har utvalget tatt utgangspunkt i dette kontrollformålet, men også sett hen til betydningen av de oppgaver E-tjenesten er satt til å utføre for å verne rikets sikkerhet og selvstendighet, samt innbyggernes trygghet.

EOS-utvalget har over lengre tid internt drøftet betydningen av den faktiske, teknologiske og rettslige utviklingen for tilstrekkeligheten av e-loven som rettslig grunnlag for tjenestens overvåking.

Utvalget vil presisere at det ikke har funnet grunn til å rette kritikk mot tjenesten. Hensikten med denne meldingen er å melde fra til Stortinget om et mulig behov for lovendringer. Utvalget er opptatt av at EOS-tjenestenes hjemler for inngrep er tilstrekkelig klare til å kunne fastslå om tjenestene utfører sin virksomhet i tråd med lovgivers vilje. Utvalget mener at den faktiske, teknologiske og rettslige utviklingen tilsier at tiden nå er inne for å melde fra til Stortinget om et mulig behov for endringer i E-tjenestens regelverk.

Siden vedtagelsen av både e-loven og EOS-kontrollloven har det funnet sted en betydelig endring i trusselbildet og teknologiske kommunikasjonsmuligheter. Trusler kan komme fra enkeltpersoner og ikke-statlige organisasjoner. Trusselaktørene forflytter seg, har forgreininger i flere land og den teknologiske utviklingen har muliggjort forberedelser til terrorhandlinger på tvers av landegrensener. Norske rettssubjekter er i økende grad blitt relevante for den norske utenlandsetterretningen som følge av deltagelse i internasjonal terrorisme. Det har ved siden av utviklingen i trusselbildet og teknologi også skjedd en rettslig utvikling; fra menneskerettsloven i 1999 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett, til vedtagelsen av den nye bestemmelsen om retten til privatliv i Grunnloven § 102 i 2014.

I tillegg til disse utviklingstrekkene som altså utvalget har sett var det to konkrete forhold som utløste arbeidet som har ført frem til avgivelsen av denne særskilte meldingen.

For det første har det blitt diskutert om E-tjenesten bør ha tilgang til å innhente informasjon fra tele- og datatrafikken inn og ut av Norge. Forsvarsdepartementet nedsatte 24. februar 2016 et utvalg ledet av professor Olav Lysne, som skal utrede denne problemstillingen. Inngrep i retten til privatliv skal være forholdsmessige – og etter EOS-utvalgets skjønn vil dette best kunne sikres ved at samtlige tilgjengelige metoder vurderes av lovgiver under ett. Dette vil sikre at vilkår som eventuelt fastsettes av Stortinget, for sikring av enkeltpersoners rettsikkerhet og personvern, vil få allmenn anvendelse for tjenestens samlede, og ikke bare for én bestemt metode (E-tjenesten har overfor EOS-utvalget uttrykt at tjenesten er “uenig i fremstillingen om at aksess til informasjon som transporteres i fiberoptiske kabler er en ny metode”, jf. brev til EOS-utvalget 4. mai 2016). At det konkrete metodevalget ikke skal være avgjørende for enkeltpersoners rettsvern, styrker et slikt syn.

For det annet ble utvalget i 2014 gjort kjent med at E-tjenesten gjennomfører søk i lagrede metadata (med metadata forstås informasjon om data, eksempelvis tidspunkt, varighet, til/fra-identifikatorer, type trafikk og andre parametere som kan beskrive en teknisk hendelse som har funnet sted i et kommunikasjonsnettverk) knyttet til norske rettssubjekter i Norge, for å finne

selektorer (en selektor kan være et telefonnummer, en e-postadresse, Facebook-kontonavn etc.) som er relevante for å løse tjenestens oppdrag. Det vil si søk etter kommunikasjon mellom for eksempel norske telefonnumre i Norge, og f.eks. ukjente telefonnumre i utlandet av relevans for E-tjenestens oppgaver. Utvalget mener at problemstillingen er av så stor prinsipiell viktighet at den må forelegges for Stortinget. Utvalget har delt problemstillingen i to, og dette fremgår av punkt 5.2 og 5.3 i meldingen.

For det første: E-tjenesten innhenter metadata som kan inkludere informasjon om selektorer tilhørende norske rettssubjekter i Norge. Utvalget har angitt to mulige tolkingsalternativer, og mener det er utfordringer knyttet til begge. Utvalget mener at problemstillingen bør legges frem for Stortinget for vurdering og eventuelt utredning av om det er tilstrekkelig hjemmel for denne innhenting.

For det annet: E-tjenesten foretar søk i lagrede metadata knyttet til norske rettssubjekter i Norge, til E-tjenestens formål. Utvalget mener at disse søkene står i et problematisk forhold til e-loven § 4 som forbyr E-tjenesten å "på norsk territorium overvåke eller på annen fordekt måte innhente informasjon om norske fysiske eller juridiske personer". E-tjenesten har en annen vurdering av søkenes rettslige stilling enn utvalget. E-tjenesten har også redegjort for sin etterretningsfaglige vurdering av nødvendigheten av disse søkene for å oppfylle tjenestens oppgaver, som utvalget tar til orientering. Under henvisning til den rettslige uklarheten og den etterretningsfaglige vurderingen av behovet for søkene, har utvalget verken funnet grunnlag for kritikk av tjenesten eller anmodet tjenesten om å suspendere enkelte innhentingsmetoder i påvente av en eventuell stortingsbehandling av de spørsmålene utvalget her reiser. Hvorvidt E-tjenesten *bør* eller *ikke bør* være pålagt en slik innskrenking, er etter utvalgets oppfatning en lovgiveroppgave å ta stilling til.

E-loven angir E-tjenestens oppgaver, men ikke hvilke inngripende metoder som kan benyttes. For utvalgets kontrollvirksomhet er det viktig at tjenestenes hjemler er av slik kvalitet at reell kontroll kan utføres. Evalueringsutvalget har i sin rapport til Stortinget skrevet at «[h]ensynet til EOS-utvalgets kontrollmulighet tilsier ... at Etterretningstjenestens virksomhet bør reguleres i et mer konkret og allment tilgjengelig regelverk».

Jeg synes det er grunn til å presisere at E-tjenesten løpende har holdt utvalget orientert om utviklingen innenfor tjenestens metodebruk. Tjenesten har utarbeidet interne prosedyrer for interngodkjenning av sin overvåking. E-tjenesten har samtidig tilrettelagt for utvalgets kontroll av all overvåking som er iverksatt etter dette regimet. Utvalget mener E-tjenesten har vist forståelse for utvalgets kontrollbehov.

E-tjenesten har som nevnt et annet syn enn hva utvalget er kommet frem til, og jeg vil presisere at utvalget ikke har stilt spørsmål ved tjenestens etterretningsfaglige begrunnelse for nødvendigheten av metadatainnhenting eller metadataøk – det er utelukkende det rettslige grunnlaget for denne virksomheten som har vært utvalgets anliggende.

Utvalget deler E-tjenestens syn på at regelverket for tjenestens virksomhet må legge til rette for både tjenestens mulighet til effektiv oppgaveløsning og ivaretagelse av sikkerhetshensyn, men mener at de demokratiske hensyn utvalget påpeker taler for en ny stortingsbehandling av hvordan de ulike hensynene best kan balanseres.

Hensikten med denne særskilte meldingen til Stortinget er å ivareta grunnleggende demokratiske hensyn på et felt der borgernes tillit til myndighetene er av avgjørende verdi.